

Qulu Məhərrəmli düşünce adamı olaraq dünyanın hansı hava üstündə kökləndiyini yaxşı görür və duyur. Burada ona görə "görür" və "duyur" sözlərini yaxın anlamda işləmək zərurəti yoxdur. Çünki birinci növbədə dünyaya baş verən proseslərin bir pərdə arxası tərəfi olduğu kimi, bir pərdə ölü tərəfi də var. Pərdə ölü tərəfi təməlinin hamısının, ən azı böyük əksəriyyətinin görmək imkanı olur. Bir də var, pərdə arxası tərəf. Pərdə arxası tərəfi hər kəs görmək imkanında deyil. Bunu ancaq bütün iqtisadi və siyasi prosesləri bir-biri ilə əlaqəli şəkildə izləyən və mənəvi potensial baxımından hazırlığı olan şəxslər görə bilər.

iqtisadi böhrandan necə çıxarmalı? sualına hərə bir cür cavab verir. Bir qrup gənc iqtisadçı ölkənin bəzi rayonlarında neft olduğunu və onu hasil etməklə böyük kapital qazanmağın mümkünlüyü barədə ağlabatan təkliflər verir. Lakin T.Əziz bu təklifi bir yana qoymayı tövsiyə edir və fikrini onunla əsaslandırır ki, neft neftin getirdiyi siyasi bəlalardan qorxuram, amma ondan qorxuram ki, neft türk xalqının işgüzarlığını alından alıb onu tənəzzülə döndürsün. Çox ibratəmiz faktır və yaqın ki, bundan natıca çıxarmağa dəyər. Hərçün ki hələlik bu günlər bizim başımız neft şənliklərinə qarşıdır. Bütün şənliklər isə həmişə adamlarda illüziyalar doğurur...» siyasi politologiya el-

siyasi mənfəə zəminində yaxınlaşır. Çünki hər dörd dövlət separatizmdən əziyyət çəkir və onların hamısı Abxaziya, Krim, Qarabağ və Dnestriyaya kimi ocaqların alınmasında Rusiyanın günahtardır. Demək, çox aydın görünür ki, bu birlik, üstündə, otradan olan siyasi təzyiqlərdən müdafiə missiyası daşıyır. Sanki ümumi vaxsın rolunu oynayan əziyyət çəkən ölkələr arasında.

Qulu Məhərrəmli politoloji nöqteyi-nəzərdə dünya xəritəsində hansı ölkənin harada yerləşməsinə əsaslı olmayaraq vahid birlik mexanizmi var. Tərəflərin birində baş verən hadisə bu və ya digər dərəcədə xəritənin başqa küncündə də əks-səda verir. "Çixiş yollarını axtaran ölkələrin tördüddürləri, istəkləri, iqtisadi imkanları və digər amillər müəyyən siyasi iddialara sipar olacaqmı?" Sualına cavab axtarmaqdır. Və bu yöndə «Qafqaz ümidlərini NATO-ya bağlaya bilərmiz?» adlı yazısı ilə Qulu Məhərrəmli ümumi mənzərəyə aydınlıq gətirmək istəyir. Yaxud Yaxın Şərq problemi, Fələstin məsələsi ... Qulu Məhərrəmli bu məsələyə də özünəməxsus prizmadan yanaşır. Və «Sülh əvəzinə torpaq» mahiyyətinə işıq salır.

ziyyətinə düşdü. Hərbi gücünü toparlatmağa bilmədi və Rusiyaya münasibətdə siyasi çığallıq mövqeyi Rusiyanı kəskin qiçıldandırdı. Bunun da noticesindən digər qüvvələrin siyasi iddialara yolu açıldı. Hətta Azərbaycan Qarabağdan sonra digər regionlarda da siyasi separatizm meyilləri gizlin toplanılardan açıq meydanlara keçdi.

Hər halda bu proses az qala zəncirvari reaksiyaya çevrilməkdəydi. O vaxt Azərbaycanın siyasi lideri Heydər Əliyevin müəyyən qətiyyətli siyasətdə digər separatizm meyillərindən qarşısı alındı. Qarabağ məsələsi ilə ümumi Avropa müstəvisinə keçirildi. ATƏT-in siyasində Qarabağ problemi höll etmək bir növ az qala Azərbaycanın məsələdən törcüdi ilə noticələnməkdə idi.

Qulu Məhərrəmli «Kopenhagen də belə getdi» («Zaman», 27 dekabr 1997) məqaləsində yazdı: «ATƏT-in bir bəynəlxalq qurum kimi özünün də bu məsələdə aydın strategiyası və icra mexanizmi yoxdur. Və ələ bu səhabdən onun hər hansı qərarın qəbulunda konsensus prinsipini əsas götürməsinin yaygın diplomatiya üçün geniş meydan açır. Bu səhabələrə görə Kopenhagen toplan-

Qulu Məhərrəmli müasir Azərbaycan ziyalığının ən parlaq nümayəndələrindən biri, böyük alim, ictimai xadim, jurnalist və ssenaristdir. Azərbaycan jurnalistikasının və elminin inkişafına böyük töhfələr vermiş Qulu müəllim dərin eruditsiyası, yüksək peşakarlığı, səhdiyi həyat prinsiplərini sadıqlığı ilə cəmiyyətdə layiq olduğu hörməti qazanıb. Bu gün Qulu Məhərrəmli kim özündə xalq müdrikliliyi, ziyalılığı və həqiqi dövlətçilik təfəkkürünü birləşdirən insanlara çox nadir hallarda rast gəlmək olar.

Rüstəm İBRAHİMBƏYOV,
yazıçı-dramaturq, Oskar mükafatçısı

II "Zaman"a hopmuş zaman"ın mahiyyəti

2. Yolun görünən üzü: iqtisadi imkanlar, siyasi iddialar

Hər halda dünyanın görünən yolu var və ölkənə görünməyən üzü var. Hələ biz görünən tərəfindən danışırıq. Azərbaycanda yeni zamanın neft bümü... bu neft bümü arxasında iqtisadi və siyasi dalğalanmanın təsir dairəsi ötən əsrin 90-cu illərinin sonunda kifayət qədər qabarlıq görünürdü. Qulu Məhərrəmli «Neft? Neft! Ne-e-efi!!!» («Zaman», 12 noyabr 1997) adlı yazısında Azərbaycana təkə iqtisadi imkan mənbəyi kimi yox, həm də siyasi iddia imkanı kimi baxan qüvvələrin nöqteyi-nəzərlərini kəşifinə məqamlarına işıq salır. Birinci növbədə, Azərbaycanın, yəni bu neftin sahiblərinin hansı düşünce imkanında olduğunu diqqəti yönəldir və çox maraqlı bir sual qoyur: «Neft bizi xoşbəxt edəcəkmi?». Əlbəttə, ritorik sualdır, neft nə dərəcədə bizi xoşbəxt edəcək? - bu arqı neftdən necə istifadə edəcəyimizdən asılıdır. Amma hər halda neft romantikasına, hətta sirdən bir azərbaycanlının özünü neft sahibkari, yaxud neftdən bəhrələnən ərəb şeyxi obrazına bənzətməsi də Qulu Məhərrəmli üçün mətləbi şərh etmək vastesidir.

Neft illüziyasının hamını öfşünlədiyi dövrdə Qulu Məhərrəmli xüsusi üzəgörməliklə bütün cəmiyyətdə və elədə də siyasətçilərə romantikaya uymamağı, bütün problemlərini həlli yolunun neftdən keçəcəyini düşünürək eyni qoruyuya qapılanlara mesaj verdi: «...bu gün tələməyi yalnız neftə bağlamaq və yaxud iqtisadiyyatı yalnız neftə sınıma köklənməkdən mənasız və təhlükəli iş yoxdur...». Dünyanın iqtisadi və siyasi mənzərəsinə kifayət qədər aydınlığı ilə görünən müəllif Avropa məhəngləri ilə birgə Asiya cirdənlərindən də (Koreya, Honkonq, Tailand) keçdiyi yolu diqqət yönəldir. Və sonra bizim üçün çox önəmli ola biləcək Türkiyə törcübbəsinin yada salır: «Deyirlər, Türkiyə iqtisadi mövqeyinin əsasını qoyan mərhum T.Əziz istehlaklara başlanmadan əvvəl ən gərkməli müəxəssisləri yanına məşvəratçı yığır. «Ölkəm

minin bilicisi kimi müəllif yaxşı başa düşür ki, bütün siyasi iddiaların özülündə iqtisadi imkanlar dayanır. Ölkəni yalnız neft sahəsi ilə tənzimləmək cəhdini son noticədə iqtisadi tənəzzüllə qurtarır.

Rusiyanın və Çinlə yaxınlaşma meyillərində də («Rusiya-Çin: Əbir olub bir ayı bir şir ilə...» «Zaman», 15 noyabr 1997), iqtisadi imkanları birləşdirməklə dünya ölkələrinə siyasi iddialarını qəbul etmək meyillərində olduğunu yaxşı görür. Qulu Məhərrəmli yazılarının canlı çixməsinin bir səbəbi də onun yeri gəldikcə xalq düşüncəsindən gələn ironik obrazlardan yerli-yerində istifadə etməsidir. Qərb iemalçılarında birinin zarafatla dediyini də ələ bu yəndən başa düşmək olar. Şimal əyalətini yətmış şirə yeni ittiqafında, əslində, iqtisadi imkanlardan siyasi iddialara çixişin açıq yolu görünür. Yaxud «Deyəsən, Tehran Bakıya xoş gəlir», «Xəzər nə dənizdir, nə də göl, bir həladır» yazılarında isə qonşuların Azərbaycana sağlamlıq olmayan münasibəti qəbardırlar.

O dövr hər birimizdə yadındadır. Sanki ayrı-ayrı zamanlarda qan və din qarşılıqlı dediyimiz qonşular dünyamızın siyasi mənzərəsində Azərbaycanın görünməsinə xüsusi dözümsüzlük göstərirdilər. «Bağdadda sakitlikdir, hələlik,» yazması hələ də dünyanın yadından çixməyən və Səddam Hüseyin adını ilə noticələndən böyük ləqəbi başgəlsəyir. GUAM birliyi haqqında da maraqlı mülahizələr diqqəti çəkir: «GUAM-ı birləşdirən obyektiv zəmlər arasında iqtisadi əsaslar ön plandadır. Amma Bakı toplantısı göstərdi ki, bu ölkələri birləşdirən daha mühüm amil hələlik siyasi məsələlərdir, yəni separatçılıqla mübarizə, regional miniaqsiyələrin aradan qaldırılması, sülhməramlı proseslərlə bağlı problemlərin gündəliyə çixarılması sübut edir ki, həqiqətən GUAM daha çox

Qulu Məhərrəmli siyasi-politoloji düşüncəsində Qarabağ problemi və bu problemə dünyanın müxtəlif tərəflərinə uzanan əlaqələri nə qədər çox düşündürürsə, Türkiyə və Avropa məsələsi də onun üçün bir o qədər aktualdır. «Türkiyə və Avropa: yaşı ittiqlər nədən sayrışmadı?» («Zaman», 20 dekabr 1997), «Türkiyə qızıncaq qaz ittişinə, amma XXI əsrdə» («Zaman» 23 dekabr 1997). Bu yazılarda müəllif ideyası, vəziyyəti dikte edən əsas xətt Türkiyəyə dünya münasibətidir. Qulu Məhərrəmli şərhilərdən cazibəni yaranan əsas vasitələrdən biri də onun ideyanı sərlövədə şifrolənəndir. Təbii ki, hər bir şifro açılmağa istəyir. Müəllif də şərhilərdə oxucuya qarənliq qala biləcək hər hansı bir məsələyə yer qoymur. Bütün hallarda Qulu Məhərrəmli Türkiyəyə yüksək rəğbətlə münasibəti nə qədər açıq görünərsə də, şərhilərdə və mövqeyində obyektivliyindən kənara çixmır.

Mələmdür ki, Qarabağ məsələsi, əslində, iqtisadi imkanların sovet rejiminin dağılması ilə iqtisadi çöküşün noticesi kimi meydana çixmıdır. Yeni Azərbaycan iqtisadi çohətdən iflas və-

tsi ondan çox şey gözəllənləri xeyli məyus etmişdir. Bu məyusluq isə münəqışanın həlli ilə bağlı daha təsirli və daha effektiv yollar axtarmağı tələb edir. Hələlik isə bir şey gün kimi aydındır: Azərbaycan qaçqınları bu qışı da çadırlarda keçirməli olacaqlar...». Tərix göstərdi ki, Qulu Məhərrəmli siyasi-politoloji düşüncəsində üzəgörməliklə üz çixməs qənaətlər nə qədər doğrudur, 44 günlük müharibə isə bu üzəgörməliklə deyilməs mülahizələrin noticesi kimi özünü təsdiq etdi.

Prezident İlham Əliyevin qətiyyətli mövqeyi ATƏT missionerlərinin mənasız get-gəllərinə son qoydu. Və Artıq burada yerinə düşür deyə ki, Azərbaycanın da iqtisadi imkanları özünün siyasi iddialarına yal açdı. Bu yol müharibədən keçmə də...

Beləliklə, iqtisadi imkanların dünya gücləri üçün siyasi iddialara əsas meydan olduğu gizlin deyil. Yaxşı olardı ki, iqtisadi imkanlar siyasi iddialara bəyənən yox, ölkələrin, xalqların bir-birini modəni, mənəvi inteqrasiyasına xidmət edəydi. Bu, Qulu Məhərrəmli-nin müəllif mövqeyidir.